

Zamarovský käsitus siiski oma aja kohta üsnagi täpne ja vaba Uhligile omastest lausvaledest ning spekulatsioonidest. Kas eesti lugejal on tõepoolest vaja raamatut, mis on kehvem kui kommunistlikes oludes veerand sajandit tagasi avaldatud keskpärane raamat? Kuid sellistel käsitlustel võib olla siiski kasulikke omadusi. Raamat on hea näide sellest, kuidas ei tohi ajalugu ja mütoloogiat uurida ja tõlgendada, ning annab aimu, kuidas lihtsustamise ja fantaseerimise kaudu võib oma töödes tihtipeale sattuda valele teele.

Viimasel ajal ilmunud Sumeri ajaloo üldkäsitlustest soovitaks aga huvitatud lugejail eelkõige tutvuda kolme raamatuga: Gebhard J. Selz. *Sumerer und Akkader: Gessellschaft. Geschichte, Kultur*. München: Verlag C. H. Beck, 2005; Dietz O. Edzard. *Geschichte Mesopotamiens. Von den Sumerern bis zu Alexander dem Großen*. Beck: Historische Bibliothek, 2004 ja Marc van de Mieroop. *History of the Ancient Near East: C. 3000–323 BC*. Oxford: Blackwell History of the Ancient World Series, 2003.

Peeter Espak

Amar Annus. Pärimus veeuputuse-eelsetest tarkadest. — Loomingu Raamatukogu, 2007, nr 19/20. Tallinn: SA Kultuurileht, 83 lk.

Viimasel ajal on eesti keeles ilmunud arvukalt raamatuid ja artikleid muistse Lähis-Ida kohta, nii populaar- kui ka süvateaduslikke. Kahjuks peab siiski mainima, et tihtipeale on tegu pseudoteaduslike või siis sisu ja faktide poolest nõrkade teostega. Näitena tooksin Helmut Uhligi raamatu *Sumerid. Rahvas ajaloo alguses*.⁸ Kuigi see on tõlgitud saksa keelest, jätkab ta siiski eesti assürioloogia pseudoteaduslikku traditsiooni, mis sai alguse juba 19. sajandi lõpus seda laadi teoste ilmumisega nagu Yrjö-Koskineni raamat⁹ või Karl August Hermannini 1896. aastal ilmunud *Sumeri-akkadlased: Uurimine vanast muinasajast*.¹⁰

Õnneks on viimasel ajal eesti teadlaste sulest ilmunud ja loodetavasti ilmub ka edaspidi väga heal tasemel uurimistöid ja tõsiselt võetavaid soliidseid teaduslikke

⁸Helmut Uhlig. *Sumerid: Rahvas ajaloo alguses*. Saksa keelest tõlkinud Jüri Selirand, toimetanud Ann Kivikangur. Tallinn: Olion, 2004, 207 lk.

⁹Yrjö-Koskinen, Yrjö Sakari. *Teated Soome-sugu muinasajast ja teised õpetlikud ja lõbusisulised lugemised*. Tõlkinud Hindrik Prants. Jurjew (Tartu): Hermannini trükikoda, 1894.

¹⁰Karl August Hermann. *Sumeri-akkadlased: Uurimine vanast muinasajast*. Tartu: Hermannini trükikoda, 1896.

artikleid muistest Mesopotaamiast. Eelkõige tuleks siin nimetada Amar Annust ja Peeter Espakit, mitmete silmapaistvate teadustööde ja artiklite autoreid.¹¹

Amar Annuse raamat on kirjutatud ilusas ning arusaadavas keeles. Ehkki teos on populaarteaduslik, on autor rahvusvaheliselt tuntud muistse Lähis-Ida usundi- loo, ajaloo ja kirjanduse uurija, kes kaitses oma doktoritöö Helsingi ülikoolis (2002) ning on avaldanud mitmeid ingliskeelseid rahvusvahelise kõlapinnaga artikleid ja monograafiad ning tõlkinud eesti keelde Lähis-Ida kirjandust sumeri, akkadi, ugariti, araabia ja teistest keeltest.¹²

Ka teaduslik tase on hea, muu hulgas on kõik tõlked tehtud originaalkeeltest autori enda poolt filoloogiliselt nauditavalt ning faktoloogiliselt täpselt.

Pärimus veeuputuse-eelsetest tarkadest ise pole mahukas (kokku 83 lk, sellest põhiteksti 76 lk), aga see-eest sisukas just temas sisalduva informatsiooni ja fak- tide tõttu. Kahtlemata on tegu omas vallas ainulaadse uurimusega Mesopotaamia veeuputusest, mida autor võrdleb Vana Testamendi Genesises esineva looga, ning samas on juttu ka veeuputuse-eelsetest tarkadest. Kuigi antud teemal on teoseid Euroopas ja USAs ilmunud saksa, inglise ja muudeski keeltes, on niisugune teos eestikeelsena valgustuslikust ja harivast aspektist hädavajalik.

Raamatu 1. peatükis on käsitletud “Sumeri kuningatenimistut”, toodud esile enne veeuputust elanud muistseid mütoloogilisi Sumeri kuningaid, kes pärimuse kohaselt olid valitsenud kokku koguni 241 200 aastat (lk 9–10). Kõik müütilised Sumeri valitsejad olevat valitsenud pikka aega, näiteks Eridu kuningas Alulim isegi 28 800 aastat, Alalgar 36 000 aastat jne. Autor võrdleb “Sumeri kuningatenimistut” Piibli Genesisega, mille järgi veeuputuse-eelsed targad elavad ka kaua, kuigi siiski tunduvalt lühemat aega kui Sumeri kuningad. Näiteks Aadam olevat elanud vaid 930 aastat, Sett aga 912 aastat (lk 9–11).

Ajaloo vanima osa jagamine kaheks, ehk siis veeuputuse-eelseks ajastuks ja sellele järgnevaiks, leiab aset esmakordselt just Mesopotaamias ning see skeem on hiljem üle võetud Vanasse Testamenti (lk 10). Ka veeuputuse lugu ise, mis esi- neb Genesises raamatus, on laenatud Mesopotaamia kirjanduslikust pärandist. Amar Annus kirjutab: “Mitte ainult veeuputuse legendi esinemine, vaid ka jutustus vee- uputuse toimumisest on Piiblis ja “Gilgameši eepose” 11. tahvil detailideni sarnas- sed. Nii nagu Utnapištim, oli ka Noa kümnes veeuputuse-eelne patriarh, mõlemad

¹¹Vt nt Amar Annus. Paabeli Marduk ja Hammurapi. — Tuna, 2001, nr 3, lk 9–19; Peeter Espak. Urukagina 15 — vanasumeri loomismüüdi fragment 24. sajadist eKr. — Verbum Habet Sakala 2004: Täiendusköide. Tartu: korp! Sakala, 2005, lk 47–49.

¹²Vt nt Amar Annus. The God Ninurta in the Mythology of Ancient Mesopotamia. — State Archives of Assyria Studies, volume XIV. (The Neo-Assyrian Text Corpus Project of University of Helsinki.) Institute for Asian and African Studies University of Helsinki, Finland: 2002; Enuma eliš: Babüloonia loomiseepos. Eestikeelne tõlge Amar Annus. Tallinn: Kirjastuskeskus, 2003, 78 lk.

tegid endale kastikujulise laeva, viisid sellesse oma suguvõsa ja muu fauna ning veeuputuse lõppedes lasid välja kolm lindu, kuni laev mäe ots randus” (lk 11).

Seitsme Mesopotaamia veeuputuse-eelse valitseja seas nimetab Amar Annus ka müütilist kuningat Enmedurannat, kes olevat valitsenud Sipparis. Lk 9 esineb ta Amar Annuse tõlkes kui Enmeduranna, kuna “Sumeri kuningatenimistust” (read 26–27) võime lugeda: 26. *zimbir^{ki} en-me-en-dur₂-an-na* 27. *lugal-am₃ mu 21 000 i₃-ak*, mis eesti keeles tähendab: “Sipparis (Zimbir) kuningaks sai Enmeduranna, 21 000 aastat valitses.”¹³ Edaspidi aga esineb ta raamatus juba kui Enmeduranki (lk 13, 14, 16, 18, 19). Siin peab mainima, et Enmeduranki on nime Enmeduranna teine võimalik lugemine. Seetõttu võib lugejale jääda natuke ebaselgeks, kas tegu on ühe ja sellesama valitsejaga Sipparist või hoopis erinevate tegelastega. Õnneks Amar Annus siiski seletab Enmeduranna muutumist Enmedurankiks: “Enmeduranna, kelle nimi “Sumeri kuningatenimistust” hilisemates allikates võttis kuju Enmeduranki, tähendab sumeri keeles “taevast ja maad siduvate jumalike vägede isandat.”” (lk 13).

Järgnevalt räägitakse muistsest targast Adapast (lk 25–30), kes oli Eridu preester ja tarkusejumala Ea poeg. Adapat peeti seitsmendaks, vahel koguni esimeseks targaks. Raamatus valgustatakse ka muid huvitavaid küsimusi, mis on seotud muistsete sumeri tarkadega ning veeuputusega, muidugi on juttu ka Noast, Ziusudrast ja Atra-hasist (lk 64–70). Eelviimases peatükis “Hiiglaste raamat” on käsitletud samanimelist apokrüüfilist kirjutist, mis kuulub Amar Annuse sõnul ka Eenoki-raamatute tsükklisse, kuid erineb viimasest selle poolest, “et ei kõnele sündmusest mitte Eenoki mina-vormis, vaid kolmandas isiksus” (lk 71). Viimases peatükis “Seitsmest targast seitsme prohvetini” (lk 77–81) käsitleb autor Mani õpetust.

Et teha lugemine veelgi mugavamaks ja huvitavamaks, oleks võinud lisada Mesopotaamia kaardi koos tähtsamate Sumeri linnadega, nagu Eridu, Kiš, Uruk, Urjue, mis on kirjas “Sumeri kuningatenimistust”. Nüüd võib lugejale jääda mõnevõrra segaseks, kus need linnad asusid ja kus see muistne Sumer üldse paiknes. Muidugi oleks võinud lisada ka rohkem illustatsioone, näiteks kas või müütilisest lõvipeaga hiigelkotkast Anzüst ja tähtsamatest Mesopotaamia jumalustest — tarkusejumalast Ea’st, akkadi päikesejumalast Šamašist või tormijumalast Adadist jt.

Kahtlemata laiendab käesolev raamat nii tavalugeja kui ka haritlase silmaringi. Seda võib kasutada ka abimaterjalina loengutes ja seminarides. Olen veendunud, et *Pärimus veeuputuse-eelsetest tarkadest* on kõrgelt hinnatav panus eesti assürioloogia ja selle populariseerimise arengusse.

Vladimir Sazonov

¹³J. A. Black, G. Cunningham, J. Ebeling, E. Fluckiger-Hawker, E. Robson, J. Taylor, G. Zolyomi. The Electronic Text Corpus of Sumerian Literature (<http://www-etcsl.orient.ox.ac.uk/>), Oxford, 1998jj: The Sumerian king list(c.2.1.1)